

מכאן לרבא.

מתרצת הגמרא: **לא. כי ליכא ירק נמי לא סמיך.** גם כשאין ירק ובצלים ודבורים אסור לו לסמוך.

והא קא משמע לן, דהני — קשו אהרדי. המשנה משמיענו את הטעם שצריך להרחיק, שהוא משום שאלו הדברים מזיקים את אלו.

אך מקשה הגמרא: **אי הכי, אימא סיפא:**

רבי יוסי מתיר בהרדל, מפני שיכול לומר לו: עד שאתה אומר לי הרחק הרדלך מן דבוראי, הרחק דבורך מן חרדלאי, שבאות ואוכלות לגלוגי חרדלאי.

רבי יוסי סובר, שבעל החרדל יכול לומר לבעל הדבורים: כמו שאתה אומר לי: הרחק חרדלך מן הדבורים שלי שהם מזיקים להם, כמו כן אני יכול לומר לך: הרחק דבורך מן חרדלאי, מפני שהם גם כן מזיקים לחרדל, שהם באות ואוכלות את פרחי החרדל.⁽³⁾

יח-ב וממשיכה הגמרא לבאר דבריהם, ומקשה מכאן על רבא:

ואי דלא סמיך, היכי משכחת לה??

אם נאמר כרבא, שאסור לסמוך דבר המזיק למיצר גם כשאין עדיין את הדבר הניזוק, אם כן, האיך תיתכן המחלוקת בין רבי יוסי ורבנן. שהרי רבנן [תנא קמא] סוברים, שבעל החרדל לבד צריך להרחיק כל ההרחקה, כמו שמשמע מלשונם "מרחיקין וכו' ואת החרדל

מן הדבורים," והיינו, שרק בעל החרדל צריך להרחיק, ואילו רבי יוסי סובר שבעל החרדל אינו צריך להרחיק כלל.

בשלמא לפי אביי, שסובר מותר לו לסמוך, מבוארת מחלוקתם שפיר. שמדובר באופן שבעל הדבורים סמך תחילה, ואחר כך בא בעל החרדל לסמוך חרדלו, שאז, אף על פי שלפי ההוה אמינא לפי כולם שניהם מזיקים זה את זה, מכל מקום, בעל הדבורים שסמך תחילה, בהיתר סמך, שהרי מותר לסמוך, לכן אינו צריך להרחיק. ואילו בעל החרדל, שבא אחר כך לסמוך, צריך להרחיק את כל ההרחקה כדי שלא יזיק לבעל הדבורים.

ורבי יוסי סובר, אף על פי שהיה מותר לראשון לסמוך, מכל מקום, כיון שהדבורים מזיקים לחרדל כאשר יבוא השני להעמיד שם חרדל, לכן, אף שמותר לו לסמוך, מכל מקום הוא עשה שלא כהוגן. וכיון שעשה שלא כהוגן, אם רוצה השני לסמוך חרדלו למיצר, אינו צריך להרחיק, מפני שיכול לומר לשני: לא דיין שלא הרחקת כלום את דבוריך, אלא שאתה בא לחייב אותי להרחיק? ! אין לך זכות בכך!

זהו ביאור טעמו של רבי יוסי, והוא מובן לפי דברי אביי.

אבל לפי רבא, שסובר אסור לסמוך. אם כן, אם בעל הדבורים קדם וסמך, הרי עשה את זה שלא כדין, ויכול השני לכופו להרחיק חצי ההרחקה. וכשבא השני לסמוך חרדל, צריך גם כן להרחיק חצי ההרחקה, שזהו כמו שבאים שניהם לסמוך בבת אחת, שכל

3. כן פירש רש"י לקמן כה ב. אבל תוס' כאן פירשו דלגלוגי זהו ענפים.

אחד מרחיק חצי הרחקה.

וקשה: למה סובר תנא קמא שבעל החרדל מרחיק כל ההרחקה, וכן למה לפי רבי יוסי אינו צריך להרחיק כלל? (4)

ומתרצת הגמרא: **אמר רב פפא, בלוקח.** מדובר כאן שהיה לאחד שדה, ועשה בתוך שדהו משרה או כרישין או חרדל, ומכר לשני חצי שדהו מהמקום שסמוך למשרה או לכרישין או לחרדל עד סוף שדהו. ונמצא שהמשרה והכרישין והחרדל עומדים סמוך למיצר. וכשמכר אותם, היה זה בהיתר גמור, שהרי אז עדיין לא היה סמוך למיצר חבירו, לכן סובר רבי יוסי שאין בעל החרדל צריך להרחיק. (5)

ומקשה הגמרא על העמדת המשנה באופן של לוקח, שתי קושיות:

אי בלוקח, מאי טעמא דרבנן?

אם מדובר בלוקח שקנה השדה לאחר שכבר היה חרדל סמוך למיצר, מה הטעם של רבנן,

שאומרים צריך להרחיק החרדל? הרי סמך בהיתר!

ועוד, מאי טעמא דרבי יוסי? אפילו משרה וירקא נמי.

מה הטעם של רבי יוסי שחולק רק על חרדל, הרי כמו שסובר שאינו צריך להרחיק החרדל משום שסמך בהיתר, הוא הדין במשרה וירק, ובכרישין ובבצלים?!

ומתרצת הגמרא: **אמר רבינא: קא סברי רבנן, על המזיק להרחיק את עצמו.**

רבנן סוברים, שהמזיק הוא זה שצריך להרחיק עצמו, אף על פי שסמך בהיתר גמור. לכן, בעל החרדל צריך להרחיק. וכמו שהגמרא מבארת אחר כך, שרבנן סוברים שרק החרדל מזיק לדבורים ואין הדבורים מזיקים לחרדל. לכן רק על בעל החרדל מוטל להרחיק. וכן במשרה וכרישין, רק הם מזיקים לשני, ולכן רק עליהם מוטל חיוב ההרחקה. (6)

בחצי השני, או כשהשאייר לעצמו המשרה ומכר חצי שדהו, ובא הלוקח אחר כך לעשות ירק בחצי שקנה, אינו צריך בעל המשרה להרחיק, כיון שקדם בהיתר לשני. ועיין קצוה"ח קנ"ה י"ג שהאריך בכיאר דבריו.

6. כן פירש רש"י. ותוס' פירשו בשם ר"ת שגורסים אלא אמר רבינא וכו', והיינו שרבינא מבאר דברי רבא, שמה שאמר אסור לסמוך, מדובר רק בבור, שיש בזה הסברא שנאמרה לעיל, כל מרא ומרא דקא מחייט קא מרפית לה לארעאי. אבל בשאר דברים, מותר לסמוך כשאין הניזק נמצא בשעה שסומך. וזהו מה שאמר רבינא, קא סברי רבנן על המזיק להרחיק את

4. זהו פירש רש"י ותוס' וכמו שביאר המהר"ם. והרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א והר"ן פירשו, שהוכחת הגמרא היא ממה ששנינו רבי יוסי מתיר בחרדל, ולא נאמר "רבי יוסי מחייב לבעל הדבורים להרחיק", מוכח מכאן שמדובר שבעל הדבורים סמך תחילה לכן אינו צריך להרחיק, וקשה מכאן לרבא.

5. כן פירש רש"י ותוס'. והרמב"ן במלחמות פירש שמדובר באדם אחד שיש לו בתוך שדהו חרדל ודבורים, ומכר חצי שדהו שיש שם החרדל ללוקח אחד, וחצי השני שיש שם הדבורים ללוקח אחר. אבל באופן שמכר חצי שדהו שיש שם משרה, ובא אחר כך לעשות ירק

ודנה הגמרא בדברי רבינא :

אלא חרדל ודבורים, תרווייהו מזקי אהרדי!

מכלל דבריו של רבינא, אתה למד, **דרבי יוסי סבר: על הניזק להרחיק את עצמו**. מזה שרבינא אמר "קא סברי רבנן", משמע שרבי יוסי חולק על זה. והוא סובר שהניזק צריך להרחיק את עצמו, על כל פנים כשסמך המזיק בהיתר.

אך טוענת הגמרא: **אי על הניזק להרחיק עצמו, אם כן, אפילו משרה וירקא, נמי? אם רבי יוסי סובר שעל הניזק להרחיק את עצמו, ולכן לא צריך בעל החרדל להרחיק**. ואם כן, גם במשרה וירק נאמר כן, ולמה רבי יוסי לא חולק בזה על תנא קמא ?!

ומתרצת הגמרא: **אלא, לעולם, רבי יוסי נמי, על המזיק סבירא ליה שהוא זה שצריך להרחיק, ואפילו כשסמך בהיתר**.

והכי קאמר להו רבי יוסי לרבנן: תינח משרה וירקא, דהני מזקי הני, והני לא מזקי הני.

והיינו, רבי יוסי טוען לרבנן: בשלמא במשרה וירק, שרק המשרה מזיקה לירק ואין הירק מזיק למשרה, מובן שבעל המשרה צריך להרחיק, אפילו כשסמך בהיתר, כיון שרק הוא המזיק. אבל בחרדל ודבורים, ששניהם מזיקים זה את זה, למה יהא הדין שרק בעל החרדל צריך להרחיק? אדרבה, צריך להיות הדין, שבעל החרדל, שסמך בהיתר, אינו צריך להרחיק, ואילו בעל הדבורים, שבא לסמוך אחר כך, ירחיק את כל ההרחקה.⁽⁷⁾

ועתה ממשיכה הגמרא לבאר סברת רבנן שחולקים עליו:

ורבנן, דבורים לחרדל לא מזקי ליה. רבנן סוברים שדבורים אינם מזיקים לחרדל.

כי אי בבינתא — לא משכחא ליה. אם אנו דנים על גרעיני זרע החרדל, שהדבורים

עצמו, היינו שרק בשעה שמזיק צריך להרחיק. וכן פירש הר"י מיגאש, אלא שכתב, דאחר כך, כשבא השני וסמך, מחויב הראשון להרחיק מהדבר הניזוק, ואינו מועיל מה שסמך הראשון בהיתר, ודלא כאביי, שסובר שמועיל מה שסמך הראשון בהיתר שאינו צריך להרחיק אחר כך. ולפי ר"ת גם רבא סובר כאביי, ולא נחלקו אלא בבור.

7. כן פירש מהר"ם. אבל הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א והר"ן פירשו, שרבי יוסי טוען, כיון ששניהם שוים, שכל אחד מזיק לשני, כל אחד צריך להרחיק חצי הרחקה, ואם אחד אינו מרחיק גם השני אינו צריך להרחיק. ולפי זה

כתבו, שלפי התירוץ הזה אינו צריך להעמיד בלוקח, היות שכל הקושיא על רבא היתה רק ממה שלא אמר רבי יוסי שגם בעל הדבורים צריך להרחיק, אבל לפי התירוץ הזה מפרשין שזו היא כונת רבי יוסי, ששניהם שוים וכל אחד צריך להרחיק חצי הרחקה.

עוד כתב הרמב"ן במלחמות בשם הראשונים, שפירוש הגמרא "תרווייהו מזקי אהרדי", היינו כיון ששניהם שוים, שכל אחד מזיק לשני ושניהם לוקחים, שכל אחד קנה מהראשון חצי שדה, לכן שניהם אינו צריך להרחיק. ולפי זה נשאר התירוץ "בלוקח", דהיינו ששניהם לוקחים חצי שדה מהראשון, שרק באופן זה אינו צריך להרחיק.

ויזיקו, אינו נחשב בעל האילן בשעה שהוא נוטע את אילנו שהוא נכנס אז לתוך תחום השני, אלא שכל אחד עושה בתוך תחומו. ולכן אינו צריך להרחיק.

ומבואר כאן, שסובר רבי יוסי, שאם ההיזק אינו בא מיד, אלא רק לאחר זמן על ידי גרמא, אין המזיק צריך להרחיק. וקשה על מה שנתבאר מקודם, שרבי יוסי סובר על המזיק להרחיק את עצמו.

ומתרצת הגמרא:

אלא לעולם, רבי יוסי, על הניזק סבירא ליה. ולדבריהם דרבנן קאמר להו:

לדידי, על הניזק להרחיק את עצמו, ואפילו משרה וירקא לא בעי רחוקי.

אלא לדידכו, דאמריתו על המזיק, תינח משרה וירקא, דהני מזקי הני, והני לא מזקי הני.

אלא חרדל ודבורים, תרוייהו מזקי אהדידי!

רבי יוסי בעצמו סובר שעל הניזק להרחיק את עצמו, ולכן גם במשרה וירק אינו צריך להרחיק, והוא הדין בכרישין ובצלים ובחרדל ודבורים.

אלא רבי יוסי מקשה על תנא קמא: לשיטתך, שאתה סובר על המזיק להרחיק

אוכלות אותם, אינו כן, שאין הדבורים מוצאות הגרעינים מחמת קוטנן, לכן אי אפשר שיאכלו אותן.

אי כטרפא — הדר פארי. אם אנו דנים על העלים שהן אוכלות, לא נחשב הדבר להיזק, היות שהעלים צומחים שוב אחר שאכלו הדבורים את העלים הקודמים.⁽⁸⁾

נמצא, שרק החרדל מזיק לדבורים ואין הדבורים מזיקות לחרדל. ולכן רק בעל החרדל צריך להרחיק, אף על פי שסמך בהיתר.

וממשיכה הגמרא להקשות: **וסבר רבי יוסי על המזיק להרחיק את עצמו?** וכי אפשר לומר שרבי יוסי סובר שהמזיק צריך להרחיק את עצמו?!

והתנן: רבי יוסי אומר, אף על פי שהבור קודמת לאילן, לא ירוקן. שזה חופר בתוך שלו, וזה נוטע בתוך שלו.

הרי שנינו במשנה לקמן, רבי יוסי סובר, אין צורך להרחיק האילן מן הבור, אף על פי שהבור קדם לאילן. וחולק שם על תנא קמא, הסובר שאם הבור קדם לאילן צריך בעל האילן לקוץ אילנו, מפני שהשרשים של האילן מזיקים לבור. ומגמק רבי יוסי טעמו, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. והיינו, כיון שאין האילן מזיק מיד, אלא הוא רק גורם שלאחר זמן יתפשטו השרשים

8. הראב"ד הקשה, הרי בכל עת שיצמחו העלים יבואו הדבורים ויאכלום, ולמה אינו נחשב היזק? ותיירץ, שאין אוכלים אותו אלא פעם ראשונה, קודם שטעמו את טעמו שהוא חריף, אבל לאחר שטעמו שהוא חריף, שוב אין

אוכלות אותו. והרשב"א תירץ, שבכל שעה שהוא נלקט הוא צומח שוב, ומה שאוכלות ממנו אינו אלא דבר מועט, ולא נחשב לנזק. עיי"ש.

משם למרחוק, לכן צריך להרחיק מהם ד' אמות.

והגמרא מביאה עתה הוכחה לרב נחמן:

תניא נמי הכי: נברכת הכובסין, ד' אמות. למדנו כברייתא שצריך להרחיק את נברכת הכובסין ד' אמות.

אך מקשה הגמרא: **והא אנן, תנן ג' טפחים!** הרי שנינו במשנה שמספיק להרחיק ג' טפחים.

אלא, לאו, שמע מינה כדרב נחמן. שכדי לתרץ הקושיא הזאת מוכרחים לומר כרב נחמן, שהמשנה מדברת במחמצן, לכן מספיק הרחקת ג' טפחים, ואילו הברייתא מדברת בנדיין, לכן צריך ד' אמות.

ואיבא דרמי להו מירמי, יש מבני הישיבה שלמדו, שמקודם הקשו בבית המדרש הסתירה בין המשנה להברייתא:

תנן: נברכת הכובסין ג' טפחים.

והתניא, ארבע אמות!?

וכדי לתרץ את הסתירה, **אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: לא קשיא. כאן מן המחמצן. כאן מן הנדיין.**

רב הייא בריה דרב אויא מתני לה בהדיא, היה שונה ברייתא שיש בה הוספה על דין המשנה, ואומרת: צריך להרחיק ג' טפחים מנברכת הכובסין, **אלא אם כן הרחיק משפת מחמצן ולכותל ג' טפחים.** ומפורש בברייתא, שמדובר במחמצן, ולא בנדיין.

שנינו במשנה: לא יחפור וכו' אלא אם כן

את עצמו, ולכן מרחיקים את המשרה מן הירק ואת הכרישין מן הבצלים, בשלמא באלו, שרק המשרה והכרישין הם המזיקים, והירק והבצלים אינם מזיקים, שפיר סוברים רבנן שעל המזיק להרחיק את עצמו. אבל בחרדל ודבורים, שכל אחד מזיק לשני, למה בעל החרדל יצטרך להרחיק ובעל הדבורים אינו צריך להרחיק? הרי אדרבה, בעל החרדל, שסמך בהיתר, אינו צריך להרחיק, ובעל הדבורים, שבא אחר כך, צריך להרחיק.

ומבאר הגמרא: **ורבנן סוברים, שדבורים לחרדל, לא מזקי ליה.**

כי אי בבינתא, לא משכחת ליה, אי בטרפא, הדר פארי! יט-א

שנינו במשנה: **ולא נברכת הכובסין וכו'!**

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: לא שנו במשנתנו שצריך להרחיק ג' טפחים מנברכת הכובסין, **אלא מן המחמצן.**

דרך הכיבוס בזמננו היתה כך: תחילה היו שורים את הבגדים יום או יומים בגומת מים שיש בהם צואת כלבים, עד שמחמיצים המים ומסריחים, וזה נקרא "מחמצן". אחר כך היו שמים את הבגדים בתוך גומא אחרת שיש בה מים, ומכבסים ומשפשפים בה להוריד כל הלכלוך. אותה גומא נקראת "נדיין".

ומן המחמצן מספיק להרחיק ג' טפחים, כיון שהמים נשארים שם, ואינן נתזים משם למרחוק.

אבל מן הנדיין — ד' אמות. כיון שמשפשפים שם את הבגדים, נתזים המים